

Το επισιτιστικό πρόβλημα στη Θεσσαλία κατά την Ιταλογερμανική κατοχή (1941-1944)

Άρθρο της Μαρούλας Κλιάφα

Όπως είναι γνωστό δυο μήνες μετά την είσοδο των Γερμανών στην Ελλάδα, η Θεσσαλία πέρασε στην δικαιοδοσία των Ιταλών.

Από τις πρώτες μέρες της κατοχής ο θεσσαλικός τύπος ανησυχούσε για τον επισιτισμό των κατοίκων διότι γνώριζε πως, μολονότι η Θεσσαλία αποκαλείτο ο σιτοβολώνας της Ελλάδας, η παραγωγή σε δημητριακά από την προπολεμική ήδη εποχή δεν επαρκούσε για τη διατροφή των κατοίκων της και για το λόγο αυτό εισαγόταν και $\frac{1}{4}$ σίτου από το εξωτερικό. Όμως τώρα, με τον ναυτικό αποκλεισμό που είχαν επιβάλλει οι Βρετανοί στην κατεχόμενη από τους ναζιστές χώρα μας δεν υπήρχε περίπτωση εισαγωγής τροφίμων από το εξωτερικό.

Επιπλέον κατά το φθινόπωρο του 1940, λόγω της κήρυξης του πολέμου και της επιστράτευσης, η σπορά στο θεσσαλικό κάμπο, ήταν μειωμένη.

Προκειμένου να εξασφαλισθεί η αρτοδότηση των Ελλήνων, να προστατευθεί ο εγχώριος σίτος και να αποφευχθεί η αισχροκέρδεια, η Κυβέρνηση των Αθηνών με το υπ' αριθ.81 Νομοθετικό διάταγμα της 24^{ης} Μαΐου 1941 απαγόρευσε στους σιτοπαραγωγούς να πουλούν στην ελεύθερη αγορά το σιτάρι τους. Φυσικά μπορούσαν να κρατήσουν μια ποσότητα για τις διατροφικές ανάγκες της οικογένειάς τους και μια άλλη ποσότητα για την προσεχή σπορά. Ωστόσο το πλεόνασμα της παραγωγής τους όφειλαν να το παραδώσουν σε μια συγκεκριμένη τιμή στην Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, η οποία χρηματοδοτείτο από την Αγροτική Τράπεζα. Το ίδιο όφειλαν να κάνουν και οι ιδιοκτήτες αλωνιστικών μηχανών, η αμοιβή των οποίων δεν ήταν σε χρήμα αλλά σε σιτάρι. («Θάρρος» 20/6 και 3/8/1941)

Παρά τις κυρώσεις που είχαν αναγγελθεί, ελάχιστοι σιτοπαραγωγοί δήλωσαν την ακριβή ποσότητα σίτου που κατείχαν με αποτέλεσμα οι επόπτες αλωνισμού να τους υποβάλουν μηνύσεις.

Η απροθυμία των καλλιεργητών να παραδώσουν την πλεονάζουσα ποσότητα της παραγωγής τους στην Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, υποχρέωσε το Χρήστο Καβράκο, Γενικό διευθυντή της Πανελληνίας Ενώσεως Γεωργικών Συνεταιρισμών, να έρθει αυτοπροσώπως στις 31 Ιουλίου 1941 στα Τρίκαλα και να καλέσει τους μεγαλοπαραγωγούς του Νομού μέσα σε ένα 24ωρο να παραδώσουν την πλεονάζουσα ποσότητα. Τα αποτελέσματα ωστόσο ήταν πενιχρά. («Θάρρος» 1/8/1941)

Παρά τις προειδοποιήσεις ότι θα γίνουν αστυνομικές έρευνες και ότι ο σίτος που θα βρεθεί κρυμμένος θα κατασχεθεί και οι ίδιοι θα τιμωρηθούν αυστηρά, οι περισσότεροι σιτοπαραγωγοί εξακολουθούσαν να πουλούν το σιτάρι τους στους μαυραγορίτες σε τιμές υπέρογκες.

Η απόφαση όπως οι δυστροπούντες χωρικοί παραπέμπονται στην επιτροπή Δημόσιας Ασφάλειας και στον εισαγγελέα έγινε δεκτή από τον τοπικό τύπο με ικανοποίηση.

« Ήδη παρήλθεν ο χρόνος των συστάσεων και θα εφαρμοσθούν μέτρα», έγραφε η «Αναγέννησις» (18/8/1941)

Πράγματι μια βδομάδα αργότερα έγινε γνωστό πως στη Λάρισα 23 παραγωγοί σίτου της περιφέρειας Φαρσάλων καταδικάστηκαν σε εκτόπιση και δήμευση περιουσιών διότι αρνήθηκαν να παραδώσουν το πλεόνασμα. («Αναγέννησις» 31/8/1941)

Το ίδιο θα συμβεί αργότερα και στην Καρδίτσα. Με απόφαση της επιτροπής Δημόσιας Ασφάλειας έξι παραγωγοί θα εκτοπισθούν για οκτώ μήνες στο Κιάτο διότι δεν παρέδωσαν στην υπηρεσία συγκεντρώσεως ολόκληρη την καθορισθείσα ποσότητα σιτηρών. (« Θάρρος» 25/11/1941)

Ο φόβος πως με τον ερχομό του χειμώνα η έλλειψη τροφίμων θα λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις, είχε ως επακόλουθο τη δημιουργία κλίματος δυσπιστίας μεταξύ των θεσσαλικών πόλεων. Για παράδειγμα η τρικαλινή εφ. «Θάρρος» κατηγορούσε την πόλη του Βόλου ότι είναι προνομιούχος διότι, λόγω του λιμανιού, εκεί έφθαναν πρώτα τα διάφορα τρόφιμα, τα οποία αυτή αναλάμβανε να μοιράσει στις υπόλοιπες θεσσαλικές πόλεις. *«Μόνο που κάμνει την μοιρασιά κατά τον συνήθη τρόπον του καραγκιόζη»,* επισήμαινε ο αρθρογράφος. Και έφερνε ως παράδειγμα την τελευταία διανομή ζάχαρης, κατά την οποία η επαρχία του Βόλου με πληθυσμό 70-80 χιλιάδες κατοίκους έλαβε 7.000 οκάδες ζάχαρη ενώ ο νομός Τρικάλων με σχεδόν τριπλάσιους κατοίκους έλαβε μόνο 1900 οκάδες ζάχαρη.(5/7/1941)

Προκειμένου να υπάρξει κάποιος έλεγχος ανακοινώθηκε ήδη από τον Ιούλιο του 1941 πως το ψωμί εφεξής θα χορηγείται βάσει δελτίου. Στα Τρίκαλα εκδόθηκαν 16.000 δελτία, αριθμός υπερβολικός αν κανείς λάβει υπόψη ότι, σύμφωνα με την απογραφή του 1940, η πόλη είχε 19.000 κατοίκους, στους οποίους, κατά τον τοπικό τύπο, θα έπρεπε να προστεθούν ακόμα 3000, οι οποίοι την εποχή της απογραφής υπηρετούσαν στο στρατό. Όταν αργότερα θα γίνει έλεγχος των δελτίων που είχαν εκδοθεί θα διαπιστωθεί ότι είχαν λάβει δελτία και αρκετοί εύποροι.

Στην Καρδίτσα εκδόθηκαν 9.000 δελτία άρτου και οι κάτοχοί τους από τον Αύγουστο λάμβαναν 60 δράμια ψωμί ημερησίως. (« Θεσσαλική Φωνή» 28/ 8/1941). Αντιθέτως στο Βόλο όλοι οι κάτοικοι λάμβαναν 50 δράμια ψωμί ημερησίως.

Τον Σεπτέμβριο άρχισε η συγκέντρωση αραβόσιτου. Η τιμή εξαγοράς του από την Ένωση Συνεταιρισμών ορίστηκε στις 24 δρχ. την οκά.

(« Αναγέννησις» 6/9/1941)

Φυσικά στη μαύρη αγορά η τιμή του αραβόσιτου ήταν τριπλάσια. «Από όλα τα χωριά μας έρχονται πληροφορίες ότι μεταξύ των παραγωγών επικρατεί πνεύμα μη παραδόσεως του αραβοσίτου εις τα κινητά συνεργεία», μας πληροφορεί η «Αναγέννησις» (11/10/1941)

Δυο μήνες αργότερα η Κυβέρνηση θα αποφασίσει να αυξήσει την τιμή αγοράς του αραβόσιτου από 24 δρχ. σε 80 δρχ. την οκά. Κατά παράκληση μάλιστα του νομάρχη Τρικάλων τα συνεργεία συγκέντρωσης αραβόσιτου συνοδεύονταν από Ιταλούς στρατιώτες.(« Αναγέννησις» 21/12/1941)

Με τα μέτρα αυτά η κατοχική κυβέρνηση ήλπιζε ότι θα συγκεντρωθεί μια μεγάλη ποσότητα αραβόσιτου, ο οποίος ήταν η βασική τροφή των λαϊκών τάξεων. Όμως οι προσδοκίες αυτές διαψεύστηκαν εξαιτίας της μαύρης αγοράς.

Οι μαυραγορίτες γύριζαν στα χωριά και εφάρμοζαν στις συναλλαγές τους το κλήρικ. Δηλαδή έδιναν στους χωρικούς λάδι και σαπούνι και τους έπαιρναν το σιτάρι και το σησάμι. (« Αναγέννησις» 24/8/1941)

Την ίδια χρονική περίοδο σημαντικές ποσότητες σίτου αλλά και σησαμιού εξήχθησαν από τη Θεσσαλία προς την Αθήνα με διατακτικές. Ήδη από τον Σεπτέμβριο του 1941 ο νομάρχης Λαρίσης Πιπιλιάγκας – στο νομό Λαρίσης υπαγόταν τότε και η περιφέρεια Μαγνησίας - είχε ενημερώσει την ελληνική κυβέρνηση ότι αν εξακολουθήσει να φυγαδεύεται ο σίτος θα υπάρξουν στο νομό προβλήματα επισιτισμού.(«Ταχυδρόμος» 9/ 9/1941)

Και πράγματι τον Νοέμβριο του 1941, οι 230 κρατούμενοι στις Φυλακές του Βόλου υπέφεραν από πείνα- υπήρξαν μάλιστα και θάνατοι από ασιτία- ενώ τραγική ήταν η κατάσταση σε πολλά χωριά του Πηλίου.

(« Ταχυδρόμος» 20 και 21/ 11/1941).

Αλλά και στα ορεινά βλαχόφωνα χωριά της Πίνδου υπήρχαν επισιτιστικά προβλήματα με συνέπεια να κυκλοφορούν φήμες πως δήθεν η Ρουμανία, προκειμένου να σώσει από την πείνα «τους αδελφούς της Πίνδου», σκοπεύει να στείλει μεγάλες ποσότητες σιταριού. Όταν ο Ευάγγελος Αβέρωφ, που την εποχή εκείνη ζούσε στη Λάρισα, πληροφορήθηκε τις φήμες αυτές, και φοβούμενος τους ρουμανίζοντες που και στο παρελθόν είχαν επιχειρήσει να σφετερισθούν τους βλαχόφωνους έλληνες της Πίνδου, έστειλε υπόμνημα στο Πρωθυπουργό Τσολάκογλου επισημαίνοντας πως υπήρχε κίνδυνος να αλωθούν οι συνειδήσεις των πεινασμένων Βλάχων. (« Η πολιτική πλευρά του Κουστοβλαχικού ζητήματος». Σελ 91)

Εκτός όμως από το ψωμί στα αστικά κέντρα της Θεσσαλίας έλλειπαν και πολλά άλλα βασικά προϊόντα. Ιδιαίτερα στη δυτική Θεσσαλία έλειπε

το λάδι. Προκειμένου να καλυφθεί αυτή η έλλειψη, με απόφαση της Νομαρχίας Τρικάλων επιτάχθηκε στα Τρίκαλα το χαλβαδοποιείο Μάτη και στην Καρδίτσα το χαλβαδοποιείο Λέμα, τα οποία άρχισαν να ελαιοποιούν το σησάμι. Η διανομή σησαμέλαιου, 50 δράμια κατ'άτομο, άρχισε στα μέσα Οκτωβρίου 1941. Όμως η λειτουργία των εργοστασίων αυτών ήταν προβληματική. Διότι άλλοτε έλλειπε η πρώτη ύλη, δηλαδή το σησάμι, διότι οι παραγωγοί αρνούσαν να παραδώσουν το παρακράτημα στην τιμή των 45 δρχ. την οκά – οι έμποροι στις Σοφάδες το είχαν πουλήσει στους μαυραγορίτες στην τιμή 100 δρχ. την οκά- και συχνότερα έλλειπε η κινητήρια δύναμη, δηλαδή το πετρέλαιο.

Εκείνο που παρατηρεί ο μελετητής των εφημερίδων εκείνης της περιόδου είναι η τάση των θεσσαλών χωρικών για αισχροκέρδεια. Διαφωτιστικό ως προς την συμπεριφορά τους είναι το παρακάτω σχόλιο της εφ. «Αναγέννησις».

« Οι έχοντες πλεονάσματα παραγωγοί είναι πλημμυρισμένοι με χαρτονομίσματα των 1000, των 5000 και 10.000 δρχ. τα οποία κρατάν στα μπαούλα. [...] Η ιδέα του ταχυπλουτισμού ωθεί τους παραγωγούς εις το σφάλμα να πουλούν αντί θρυλικών ποσών και να ανταλλάσουν με είδη πολυτελείας (μεταξωτές κυλότες) την ίδια την τροφή τους.[...] Και το σχόλιο τελειώνει με την έκκληση: «Παραγωγοί! Μην πουλείται τα προϊόντα σας. Διατρέχετε τον κίνδυνον να πεινάσετε.» (27/11/1941)

Ο κίνδυνος αυτός θα γίνει ορατός το φθινόπωρο. Όταν θα φτάσει η εποχή της σποράς, οι τοπικές Αρχές θα διαπιστώσουν ότι οι περισσότεροι χωρικοί αδυνατούσαν να σπείρουν τα χωράφια τους διότι είχαν ήδη πουλήσει στην μαύρη αγορά ακόμα και το σπόρο. Να σημειωθεί πως ήδη από τον Ιούλιο ο Υπουργός Γεωργίας Κατσιμήτρος είχε ειδοποιήσει τις Νομαρχίες ότι δεν θα σταλεί σπόρος για τη σπορά του φθινοπώρου και ότι οι ίδιοι οι γεωργοί θα πρέπει να κρατήσουν μια ποσότητα από τη φετινή συγκομιδή.(«Θεσσαλική Φωνή» 23/7/1941)

Δυστυχώς δεν εισακούστηκε, με αποτέλεσμα στην περιφέρεια Τρικάλων ως το Νοέμβριο του 1941 να έχουν σπαρθεί μόνο το 70-80% των καλλιεργούμενων εκτάσεων, στην Καρδίτσα μόνο το 1/3 των χωραφιών και στο Βόλο 37.440 στρέμματα έναντι των 50.000 που είχαν καλλιεργηθεί κατά την περασμένη χρονιά.

Σύμφωνα με στοιχεία που απέστειλε η Γεωργική Υπηρεσία Τρικάλων προς το Υπουργείο Γεωργίας, ως το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου είχαν σπαρθεί στο νομό 40.000 στρέμματα με σιτάρι, 8.000 στρέμματα με κριθάρι και 10.000 στρέμματα με βρώμη. («Αναγέννησις» 12/11.1941)

Όστόσο υπήρχε ελπίδα να καλλιεργηθούν 550.000 στρέμματα περισσότερα από την περασμένη χρονιά αν τελικά οι Ιταλοί

πραγματοποιούσαν την υπόσχεση να φέρουν σιτόσπορο από την Ιταλία. («Αναγέννησις» (20/11 και 6/12/1941)

Ο ιταλικός σιτόσπορος έφθασε στη Θεσσαλία με αρκετή καθυστέρηση λόγω και της έλλειψης συγκοινωνίας. Στο μεταξύ όμως ο καιρός είχε αγριέψει, γεγονός που δυσκόλευε τη σπορά. Όσοι καλλιεργητές έπαιρναν ιταλικό σπόρο όφειλαν να τον σπείρουν εντός δεκαπέντε ημερών. Διαφορετικά έπρεπε να τον επιστρέψουν. («Αναγέννησις» 21/12/1941) Λόγω των κακών καιρικών συνθηκών το μεγαλύτερο μέρος της όψιμης αυτής σποράς καταστράφηκε.

Στα μέσα Δεκεμβρίου οι Νομαρχίες Τρικάλων και Λαρίσης αναγκάστηκε να αφαιρέσουν τα δελτία άρτου από όλους τους κατόχους εκτός από τους απόρους, τους εργάτες, τους αξιωματικούς και τους δημόσιους υπαλλήλους. Η απόφαση αυτή εξήγειρε την τρικαλινή κοινή γνώμη. Οι επιστήμονες και εμποροβιομήχανοι με υπόμνημά τους στη Νομαρχία διαμαρτυρήθηκαν τονίζοντας ότι *«επί της ζωής έχομεν άπαντες ίσα τα δικαιώματα, περισσότερο δε ίσως ημείς οι και φορολογούμενοι.[...] Αξιούμεν να ζήσωμεν όλοι και όχι μόνον οι ευνοούμενοι».* («Αναγέννησις» 11 και 18/12 1941)

«Ευνοούμενοι» θεωρούνταν οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι οποίοι εκτός από το μισθό τους, ελάμβαναν ανά 20ήμερο τρόφιμα και λάδι. Σε ανάλογη διαμαρτυρία προέβησαν και οι Λαρισαίοι. Η εφ. «Ταχυδρόμος» του Βόλου θα επαινέσει το σθένος των κατοίκων των Τρικάλων και της Λάρισας. (23/12/1941)

Από τα μέσα Νοεμβρίου 1941 ιδρύθηκαν επιτροπές Κοινωνικής Πρόνοιας με στόχο να οργανώσουν λαϊκά συσσίτια. Όπως ανακοινώθηκε οι πόροι των συσσιτίων θα προέρχονταν από υποχρεωτική φορολογία των εύπορων Θεσσαλών ενώ θα τα ενίσχυε με χρήματα και το αρμόδιο Υπουργείο.

Εν όψει των εορτών των Χριστουγέννων επιτάχθηκαν από τα χωριά ζώα για τη διατροφή των κατοίκων των πόλεων. Το κρέας προβάτου αγοράστηκε από τους κτηνοτρόφους προς 42 δρχ. την οκά και πουλήθηκε προς 150 δρχ. («Αναγέννησις» 7/12/1941)

Ωστόσο ένα μικρό μέρος των κατοίκων είχε την οικονομική δυνατότητα να αγοράσει κρέας. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού περιορίστηκε στα συσσίτια. Στα Τρίκαλα, επειδή δεν υπήρχαν οι υποδομές, ήταν αδύνατο να παρασκευαστεί φαγητό αμέσως. Έτσι κατά τις ημέρες των Χριστουγέννων διανεμήθηκαν 80 δράμια κρέας κατά άτομο, 100 δράμια όσπρια και 200 δράμια λαχανικά. Οι πολυμελείς οικογένειες των επτά ατόμων έλαβαν πέντε μερίδες και οι πενταμελείς τέσσερις.

(Αναγέννησις» 21/12/1941)

Η εφ. του Βόλου «Ταχυδρόμος» μας πληροφορεί ότι οι Ιταλικές Αρχές κατοχής διένειμαν κατά τα Χριστούγεννα τρόφιμα σε 2000 άπορα παιδιά του Βόλου, σε 180 της Καρδίτσας, σε 360 των Τρικάλων, σε 100 της

Λάρισα, σε 120 της Καλαμπάκας, σε 60 του Τυρνάβου, σε 80 των Φαρσάλων και σε 340 σε διάφορα χωριά του Πηλίου. (27/12/1941)

1942

Οι πρώτες μέρες του 1942 κύλησαν παγωμένες. Τα κάρβουνα δυσεύρετα, το ίδιο και τα τρόφιμα. Λόγω της κακοκαιρίας καθυστέρησε η συγκέντρωση αραβόσιτου και για να μπορέσουν να λειτουργήσουν τα συσσίτια έγιναν έρανοι σε όλες τις θεσσαλικές πόλεις. («Αναγέννησις» 10/2/1942)

Όπως και στα τέλη του 1941, τα συσσίτια εξακολουθούσαν να χρηματοδοτούνται εν μέρει από το κράτος και εν μέρει από υποχρεωτικές εισφορές εύπορων πολιτών αλλά και από δωρεές. Το σιτηρέσιο αποτελείτο από χυλό καλαμποκάλευρου, πλιγούρι, μαυροφάσολα, φασόλια, ελιές και σταφίδες. Την Κυριακή δεν διανεμόταν συσσίτιο. («Αναγέννησις» 18/2/1943)

Φυσικά τα συσσίτια δεν ήταν πανάκεια. Οι ανάγκες του κόσμου ήταν πολλές. Όχι μόνο σε τρόφιμα αλλά και σε ένδυση και θέρμανση. Εκατοντάδες νοικοκυριά το χειμώνα του 1942 αναγκάστηκαν να πουλήσουν κοσμήματα, έπιπλα, χαλιά... Κάποιοι άλλοι για να εξασφαλίσουν λίγη μπομπότα πούλησαν ακόμα και τα σπίτια τους.

Η μαύρη αγορά εξακολουθούσε να ανθεί. Δεν υπήρχε ούτε σύμπνοια, ούτε αλληλεγγύη. Κάτοικοι άλλων περιοχών έρχονταν στη Θεσσαλία και αντάλλασαν ένα μπουκάλι λάδι με ένα σακί σιτάρι. Το ίδιο έκαναν και οι θεσσαλοί χωρικοί. Αντάλλασαν τα προϊόντα τους με πράγματα που δεν τους χρειαζόνταν λ.χ. δαντέλες ή ασημικά. «*Οι Έλληνες και ως κοινωνικόν σύνολον και ως κρατική οργάνωσις [...] ελιποψυχήσαμεν και παραδοθήκαμεν ψυχή και σώματι εις τον μάμωνα. Ελησημονήσαμεν τα πάντα και εφαρμόζομεν το σώζων εαυτόν σωθήτω*», έγραφε η εφ. «Θάρρος. (22/2/1942)

Η έλλειψη τροφίμων και καύσιμης ύλης αρχικά δεν φαίνεται να απασχόλησε τις Ιταλικές αρχές κατοχής.

Ωστόσο από τον Φεβρουάριο του 1942 άλλαξαν στάση και άρχισαν να δραστηριοποιούνται. Σε συνεννόηση με τους Γερμανούς της Θεσσαλονίκης φρόντισαν να σταλούν στα Τρίκαλα σαράντα τόνοι πετρελαίου και πέντε τόνοι βενζίνας. («Αναγέννησις» 5/2/1942)

Επίσης επιδόθηκαν με θεαματικά αποτελέσματα στην πάταξη της μαύρης αγοράς. Με συνεχείς έρευνες στα χωριά ανακάλυπταν και προέβαιναν σε κατασχέσεις κρυμμένων τροφίμων. («Αναγέννησις» 12/2 και «Θάρρος» 22/3/1942)

Εν όψει μάλιστα του Πάσχα, χάρη στις προσπάθειες των Ιταλών, συγκεντρώθηκαν αμνοί, ώστε στα Τρίκαλα να διανεμηθεί μισή οκά

κρέας σε 17.000 άτομα ενώ στην Καρδίτσα κάθε άτομο έλαβε 200 δράμια κρέας.(«Αναγέννησις» 8/4/1942)

Η εφ. «Θάρρος» με σχόλιό της, τον Απρίλιο του 1942, επαινεί τη συμβολή των τοπικών αρχών κατοχής στην επίλυση του ζητήματος του κρέατος. (20/2/1942)

Στο μεταξύ από τα μέσα Φεβρουαρίου 1942 η Βρετανία ήρε τον αποκλεισμό των λιμανιών και ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός άρχισε να μεταφέρει τρόφιμα στην Ελλάδα με καράβια των ουδέτερων χωρών.

Στη Θεσσαλία τα τρόφιμα έφταναν με καϊκία στο Βόλο κι από εκεί μεταφέρονταν στις άλλες θεσσαλικές πόλεις με μεγάλη δυσκολία. Εκτός από τον σιδηρόδρομο που τον χρησιμοποιούσαν οι αρχές κατοχής, άλλα μέσα μεταφοράς δεν υπήρχαν. Αργότερα μάλιστα, εξαιτίας των σαμποτάζ των ανταρτών, ακόμα και η σιδηροδρομική συγκοινωνία έγινε προβληματική.

Κοντά στο Πάσχα οι Τρικαλινοί θα γευτούν και κρέας ίππου, το οποίο διέθεσε το κρεοπωλείο Καλλιάγρα στην τιμή 80 δρχ. την οκά. Η εφ. «Αναγέννησις μας πληροφορεί ότι έγινε ανάρπαστο. (12/4/1942)

Τον Μάιο μια μεγάλη ποσότητα κρέατος, το 51% από αυτό που είχε συγκεντρωθεί, θα εξαχθεί με διατακτική στην Αθήνα («Αναγέννησις» 9/5/1942)

Με τον ερχομό της άνοιξης η κατάσταση κάπως βελτιώθηκε. Τον Απρίλιο του 1942 άρχισαν να παρασκευάζονται για τα λαϊκά συσσίτια και λουκάνικα από το αίμα των σφαγμένων ζώων, το οποίο, κατά την εφ. «Αναγέννησις» αντικαθιστούσε πλήρως το κρέας. (12/4/1942)

Αργότερα στη Δυτική Θεσσαλία θα συνδράμει τα συσσίτια και η ιταλική Μεραρχία Πινερόλο, η οποία προσέφερε 30 τόνους αλεύρι. («Αναγέννησις» 18/6/1942)

Στα λαϊκά συσσίτια τον Μάρτιο του 1942 σιτίζονταν 7200 Τρικαλινοί, 4400 Καρδιτσιώτες και 2100 Καλαμπακιώτες, Μουζακιώτες και κάτοικοι της Πύλης. («Αναγέννησις» 24/3/1942)

Ωστόσο οι έχοντες ανάγκη συσσιτίου ήταν περισσότεροι και η συνεχής αφαίμαξη τροφίμων και κυρίως σουσαμιού που επέβαλε η ελληνική Κυβέρνηση μέσω διατακτικών προκάλεσε την αγανάκτηση των Καρδιτσιωτών. Στις 20 Απριλίου 1942, σε ένδειξη διαμαρτυρίας, τα καταστήματα στην Καρδίτσα έκλεισαν και η εκλεγείσα πενταμελής επιτροπή πολιτών με τηλεγράφημά της στην Κυβέρνηση διαμαρτυρήθηκε για την πλήρη εγκατάλειψη της πόλης, απαιτώντας τη διανομή των αποθεμάτων σησαμιού που υπήρχε στις αποθήκες και ελαιολάδου που είχε πρόσφατα φθάσει στα Τρίκαλα από τη Μυτιλήνη. («Αναγέννησις 12/4 και «Θεσσαλική Φωνή» 21/4/1942)

Πάντως εκείνοι που υπέφεραν περισσότερο από την πείνα ήταν οι κάτοικοι του Βόλου και της Λάρισας. Σύμφωνα με έρευνες της

αναπληρώτριας καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Αθηνών Ευγενίας Μπουρνόβα, στη Λάρισα από τον Φεβρουάριο ως τον Ιούλιο του 1942 υπήρξαν 178 θάνατοι από πείνα. Στο Βόλο η Πανθεσσαλική επιτροπή του ΕΑΜ με εικονογραφημένες προκηρύξεις καλούσε τους πολίτες να συνδράμουν στους εράνους.

Από τα τέλη Μαΐου 1942 άρχισαν να ιδρύονται σε όλες τις θεσσαλικές πόλεις προμηθευτικοί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί κατά επάγγελμα. Με τον τρόπο αυτόν εξασφάλιζαν κάποια τρόφιμα.

Εν όψει της νέας συγκομιδής δημητριακών η ελληνική κυβέρνηση για να εξασφαλισθεί ο επισιτισμός, επανέφερε σε ισχύ, με το νόμο 1207/42, τη φορολογία της δεκάτης, το υποχρεωτικό παρακράτημα των γεωργικών προϊόντων, το οποίο ανερχόταν στο 20-25% της παραγωγής, καθώς και το παρακράτημα των αλωνιστικών μηχανών. Με τον τρόπο αυτό προβλεπόταν ότι θα συγκεντρωθεί στο νομό Τρικάλων μια ποσότητα ενός περίπου εκατομμυρίου οκάδων σίτου, που θα διατίθετο για την κάλυψη τοπικών αναγκών. ((«Αναγέννησις» 21/4/ και 20/6/1942)

Σύμφωνα με τις προβλέψεις η απόδοση του σίτου κατά την προσεχή συγκομιδή θα έφθανε τα είκοσι εκατομμύρια οκάδες. Ωστόσο υπήρχαν φόβοι πως θα υπάρξουν προβλήματα κατά τον αλωνισμό, ο οποίος στον μεν κάμπο γινόταν με μηχανές, στα δε ημιορεινά με τις δοκάνες που τις έσερναν άλογα. Για να λειτουργήσουν όμως οι αλωνιστικές μηχανές χρειαζόνταν πετρέλαιο. Και στην μεν Καρδίτσα οι 16-17 αλωνιστικές μηχανές που υπήρχαν λειτουργούσαν με ξυλάνθρακες. Στα Τρίκαλα όμως όλες, εκτός από δύο, λειτουργούσαν με πετρέλαιο. Στη Λάρισα είχαν δοθεί ήδη από τον Μάιο 100 τόνοι πετρέλαιο ώστε να λειτουργήσουν απρόσκοπτα οι αλωνιστικές μηχανές, αν και πολλές από αυτές λειτουργούσαν με πτωχό αέριο. («Αναγέννησις» 30/5/1942)

Τελικά αποφασίστηκε ο αλωνισμός στον κάμπο να γίνει υποχρεωτικά με αλωνιστικές μηχανές ώστε να υπάρχει ο σχετικός έλεγχος. Κάθε αλωνιστική μηχανή θα αναλάμβανε τον αλωνισμό ορισμένων χωριών υπό την εποπτεία μιας τριμελούς επιτροπής, αποτελούμενης από έναν γεωπόνο, έναν εφοριακό και έναν υπάλληλο της Ενώσεως Γεωργικών Συνεταιρισμών. Οι σιτοπαραγωγοί όφειλαν να μεταφέρουν την παραγωγή τους στον τόπο που είχε εγκατασταθεί η αλωνιστική μηχανή. Το αλωνιστικό δικαίωμα ορίστηκε στο 9% για το σιτάρι και σίκαλη και 10% για το κριθάρι.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως καθ'όλη τη διάρκεια του αλωνισμού, που άρχισε στις 18 Ιουνίου, ένοπλα ιταλικά αποσπάσματα σε συνεργασία με τις ελληνικές αρχές περιέρχονταν την ύπαιθρο. («Αναγέννησις» 29/5 και 19/6/1942)

Τον Ιούλιο θα αφιχθεί στα Τρίκαλα ο νέος νομάρχης Θ. Σαράντης, ο οποίος το επόμενο χρονικό διάστημα θα συνεργαστεί με το νομάρχη Λαρίσης έτσι ώστε προϊόντα που παράγονταν στην περιφέρεια της μιας θεσσαλικής πόλης να ανταλλάσσονται με προϊόντα της άλλης. Πράγματι τον Ιούλιο του 1942 θα μεταφερθούν από τη Λάρισα στο Βόλο 2.000 οκάδες κρέας που θα ανταλλαχθεί με ελιές. Στο κάθε άτομο θα διανεμηθεί 50 δράμια κρέας στην τιμή των 1000 δρχ. Επίσης στο Βόλο θα διανεμηθούν άλευρα του Ερυθρού Σταυρού 80 δράμια το άτομο. («Θάρρος» 2/7/1942)

Παρά τις διαβεβαιώσεις του υπουργού Εθνικής παραγωγής Σ. Κοντζαμάνη προς το νομάρχη της Λάρισας ότι θα εξασφαλίσει στους Λαρισαίους σιτάρι για εννέα μήνες, ήδη το 1/3 της παραγωγής σίτου με διαταγή της Κυβέρνησης των Αθηνών μεταφέρθηκε στην Αθήνα ενώ καθ'όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού διάφοροι μαυραγορίτες, εφοδιασμένοι με διατακτικές έπαιρναν τρόφιμα δήθεν για ιδρύματα. Επίσης ξένοι προμηθευτικοί συνεταιρισμοί μεγάλων τραπεζικών οργανισμών προέβαιναν στην αγορά σιτηρών και άλλων τροφίμων πληρώνοντας όσα όσα, με αποτέλεσμα τον Ιούλιο η τιμή του σίτου από 2.200 δρχ. να φτάσει τις 2.800 δρχ. την οκά. («Αναγέννησις» 10 και 16/7 και 15/8/1942)

Στα τέλη Αυγούστου οι επαγγελματικές οργανώσεις στα Τρίκαλα συγκεντρώθηκαν στον περίβολο της Νομαρχίας και διαμαρτυρήθηκαν για τη μεταφορά σίτου και σησαμιού στην Αθήνα. Οι διαμαρτυρίες τους είχαν ως αποτέλεσμα να ανασταλεί η μεταφορά σησαμιού ώστε να παραχθεί το απαραίτητο για τις ανάγκες των Δυτικοθεσσαλών σουσαμέλαιο. («Αναγέννησις» 24/8/1942)

Κατά την άφιξη του στα Τρίκαλα στις 25 Αυγούστου 1942, ο αντιπρόσωπος του υπουργού Παραγωγικών Υπουργείων Αβτζής, ο οποίος με έδρα το Βόλο περιόδευε σε όλη τη Θεσσαλία, δήλωσε ότι δεν δικαιολογείται η ανησυχία και νευρικότητα των Θεσσαλών σχετικά με τη διατροφή τους. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του σε ολόκληρη τη Θεσσαλία ο αστικός πληθυσμός που είχε ανάγκη αρτοδότησης ανερχόταν σε 290.000 άτομα. Αν το κάθε άτομο έπαιρνε ημερησίως 40 δράμια αλεύρι, δηλαδή τρεις οκάδες μηνιαίως, για εννέα μήνες θα χρειαζόταν μια συνολική ποσότητα 7.830.000 οκάδες. Η ποσότητα αυτή, διαβεβαίωσε, πως έχει εξασφαλισθεί. («Αναγέννησις» 27/8/1942)

Εκείνο που προφανώς δεν είχε εξασφαλισθεί ήταν το κρέας. Κατά τα γραφόμενα στον τύπο, στο Βόλο υπήρξαν κρούσματα πώλησης σκύλων ως αρνιά.

Στο μεταξύ τα συσσίτια στα Τρίκαλα είχαν διακοπεί. Στα αρχές Σεπτεμβρίου 1942 ο Νομάρχης Τρικάλων Σαράντης κάλεσε τη νομαρχιακή επιτροπή συσσιτίων, πρόεδρος της οποίας ήταν ο Κ. Δαραμάρας, και ζήτησε την εκ νέου οργάνωση συσσιτίων.

Συγκροτήθηκαν ενοριακές επιτροπές, στις οποίες υποβλήθηκαν 15.000 αιτήσεις, από τις οποίες εγκρίθηκαν οι 8.000. Τη διεύθυνση υπηρεσιών των συσσιτίων ανέλαβε ο ταγματάρχης Μανάρας, ο οποίος με τον πρόεδρο Δαραμάρα άρχισαν να ψάχνουν για οικήματα στα οποία θα μπορούσαν να εγκατασταθούν τα συσσίτια. Επειδή δεν υπήρχαν οικονομικοί πόροι για την αγορά των απαραίτητων μαγειρικών σκευών, την έλλειψη αυτή την κάλυψαν κάποιοι τυροκόμοι προσφέροντας τα σκεύη με τα οποία τυροκομούσαν. Όσο για την έλλειψη καυσόξυλων, αυτή την κάλυψαν οι κρατούμενοι στις Φυλακές Τρικάλων, οι οποίοι, υπό την επίβλεψη του διευθυντή των Φυλακών Σαραντόπουλου, υλοτόμησαν το δάσος Κοτρωνίου εξασφαλίζοντας 22.000 οκάδες καυσόξυλα. Στη συνέχεια με διαγωνισμό αγοράστηκαν ακόμα 25.000 καυσόξυλα, προσελήφθη έμμισθο προσωπικό και αγοράστηκαν από τη νομαρχία αραβόσιτος και σησαμέλαιο. Τα συσσίτια στα Τρίκαλα ξανάρχισαν να λειτουργούν στις 4 Δεκεμβρίου 1942. Το σιτηρέσιο αποτελείτο από χυλό καλαμποκιού, πλιγούρι, μαυροφάσολα, φασόλια, ελιές και σταφίδα. Για την αγορά τροφίμων από τις 4 Δεκεμβρίου 1942 ως τις 15 Φεβρουαρίου 1943 δαπανήθηκαν 37.571.680 δρχ.

Τα χρήματα αυτά προέρχονταν από τις υποχρεωτικές εισφορές των πολιτών, από δωρεές και από ενισχύσεις της κεντρικής επιτροπής συσσιτίων. («Αναγέννησις» 18/2/1943)

Σημειώνεται ότι αν επί τρεις ημέρες κάποιος εγγεγραμμένος στα συσσίτια δεν παρουσιαζόταν να παραλάβει το συσσίτιο, διαγραφόταν αμέσως από τους καταλόγους.

Επειδή με την πάροδο του χρόνου αποκαλύφθηκε ότι σιτίζονταν και κάποιοι εύποροι και ότι φέρονταν εγγεγραμμένα και άτομα ανύπαρκτα, συστήθηκε γραφείο ελέγχου. («Αναγέννησις» 19/2/1943)

Σύμφωνα με την εφ. «Αναγέννησις στη Λάρισα διανέμονταν καθημερινά συσσίτιο σε 3.000 άτομα. (9/12/1942)

Η πρόθεση του Στέφανου Σαράφη, ο οποίος ήρθε στα Τρίκαλα τον Μάιο του 1942, να οργανώσει αντιστασιακό κίνημα προσέκρουσε στην ύπαρξη ληστρικών συμμοριών, οι οποίες από τον χειμώνα του 1941 λυμαίνονταν τα ορεινά της δυτικής Θεσσαλίας. Ωστόσο ο ταγματάρχης Γεώργιος Κωστόπουλος, με τη βοήθεια και της νομαρχιακής επιτροπής του ΕΑΜ, κατόρθωσε να οργανώσει το Νοέμβριο του 1942 την πρώτη αντάρτικη ομάδα στο βουνό Κόζιακας.

Λόγω ακριβώς της έναρξης του αντιστασιακού κινήματος, οι ιταλικές αρχές κατοχής υποχρέωναν τους κατοίκους των ορεινών χωριών της Καλαμπάκας και Καρδίτσας να έρχονται στα Τρίκαλα για να πάρουν μια οκά αλεύρι. Επίσης από τα μέσα Νοεμβρίου, ο στρατηγός Διοικητής του Γ' Σώματος στρατού Angelo Rossi θα περιορίσει και στους δυο νομούς

της Θεσσαλίας την κυκλοφορία από τις 5 το απόγευμα ως τις 6 το πρωί. (« Θάρρος» 18/11/1942)

Ο υποχρεωτικός εγκλεισμός των Θεσσαλών στα σπίτια τους από τις πέντε το απόγευμα, θα αναγκάσει πολλούς να χρησιμοποιούν για φωτισμό το σησαμέλαιο, με αποτέλεσμα να τρώνε αλάδωτα τα όσπρια και τις λαχανίδες. Πάντως εν όψει των εορτών στους δυο νομούς της Θεσσαλίας τα φιλανθρωπικά σωματεία με εράνους κατάφεραν να συγκεντρώσουν μια ποσότητα τροφίμων έτσι ώστε την ημέρα των Χριστουγέννων οι λαϊκές τάξεις να έχουν ένα πιάτο φαγητό.

1943

Με συγκρατημένη αισιοδοξία υποδέχθηκαν οι Θεσσαλοί τον καινούργιο χρόνο. Στην αγορά, ύστερα από πολύ καιρό, υπήρχε αφθονία τροφίμων σε τιμές προσιτές για όσους διέθεταν χρήματα. Οι υπόλοιποι περιορίστηκαν στα συσσίτια. Ο άρτος που διανεμήθηκε ήταν πάντως καλύτερης ποιότητας

Τις επόμενες μέρες στη Λάρισα και στο Βόλο καταργήθηκε το παρακράτημα και η διατίμηση. Με το ελεύθερο εμπόριο αναπτύχθηκε ο ανταγωνισμός μεταξύ των εμπόρων με αποτέλεσμα την πτώση των τιμών. (« Αναγέννησις» 13/1/1943)

Το δεύτερο δεκαήμερο του Γενάρη για τους ορεινούς κατοίκους του Δήμου Κοθωνίων αφίχθηκαν άλευρα. Σε κάθε άτομο διανεμήθηκαν εννέα οκάδες αλεύρι στην τιμή των 597 δρχ. Και για να έχουμε ένα μέτρο σύγκρισης σημειώνω ότι η τιμή του φύλλου της εφημερίδας ήταν 100 δρχ. Επίσης με διατακτική του Υπουργείου Επισιτισμού η νομαρχία Βόλου απέστειλε στο νομό Τρικάλων 30. 000 οκάδες λάδι και 50.000 οκάδες ελιές. («Αναγέννησις» 15 και 24/1/1943)

Από τον Φεβρουάριο του 1943, λόγω ανάπτυξης του αντάρτικου, οι Ιταλικές κατοχικές αρχές δεν επέτρεπαν πλέον χωρίς άδεια τη μεταφορά τροφίμων ακόμα και εντός του νομού. Λίγο αργότερα ο Ιταλός συνταγματάρχης Γκιουζέπε Μπέρτι, που είχε την έδρα του στα Τρίκαλα, θα απαγορεύσει την ελεύθερη μετάβαση πολιτών στα χωριά. Οι μετακινήσεις επιτρέπονταν μόνο με άδεια των Ιταλών. («Αναγέννησις 16/3/1943)

Η δράση των ανταρτών του ΕΛΑΣ στη δυτική Θεσσαλία θα έχει ως επακόλουθο στις 12 Μαρτίου 1943 οι Ιταλοί να αποσυρθούν από την Καρδίτσα.

Στο μεταξύ, λόγω ανατινάξεων των σιδηροδρομικών γεφυρών από τους αντάρτες του ΕΛΑΣ, διακόπηκε η σιδηροδρομική συγκοινωνία μεταξύ των θεσσαλικών πόλεων και αυτό είχε ως συνέπεια την ανατίμηση των τροφίμων, διότι οι κερδοσκόποι έκρυσαν αμέσως τα τρόφιμα που κατείχαν. («Αναγέννησις» 14/3/1943)

Τον Απρίλιο παρατηρήθηκε εκ μέρους του κράτους αδυναμία καταβολής μισθών στους δημόσιους υπαλλήλους. Το πρόβλημα θα λυθεί τον επόμενο μήνα. Με την εκ 500.000.000 δρχ. χρηματοποστολή πληρώθηκαν οι μισθοί και οι συντάξεις και ένα μέρος διατέθηκε για την ενίσχυση του εμπορίου. («Αναγέννησις» 6/4/ και 27/5/1943)

Με τον ερχομό του καλοκαιριού οι ελπίδες όλων αναπτερώθηκαν. Η σοδειά σιτηρών προβλεπόταν ότι θα είναι πλούσια. Ο θερισμός όπως συνήθως, θα γινόταν με το χέρι. Το ημερομίσθιο ήταν 25.000 δρχ. το στρέμμα. Για τον αλωνισμό που θα γινόταν σε όλη τη Θεσσαλία με αλωνιστικές μηχανές – υπήρχαν περίπου 350 αλωνιστικές μηχανές - εξασφαλίστηκε η αναγκαία ποσότητα πετρελαίου.

Ανακοινώθηκε ότι όλα τα γεωργικά προϊόντα θα φορολογούνται με 10% σε είδος. Από τα δημητριακά που θα εισέπραττε ως αμοιβή ο ιδιοκτήτης της αλωνιστικής μηχανής - 8% για το σιτάρι και 9% για το κριθάρι και τη βρώμη- όφειλε υποχρεωτικά ένα μέρος να το πουλήσει στο κράτος. Επίσης ορίστηκε υποχρεωτική η εξαγορά σίτου προς 1200 δρχ. την οκά για τους μεγαλοκτηματίες που καλλιεργούσαν σιτάρι άνω των 100 στρεμμάτων.(«Αναγέννησις» 16/6/1943)

Παρά τα μέτρα που οι ελληνικές αρχές ανήγγειλαν ώστε να μην αποτύχει και πάλι η συγκέντρωση δημητριακών, η παραβατικότητα συνεχιζόταν. Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Παρμενίωνα Αβδελίδη στο βιβλίο του «Από τη δράση των συνεταιρισμών στην περίοδο της Κατοχής», στην Καρδίτσα ο τοπικός συνεταιρισμός διέθετε δική του αλωνιστική μηχανή και για να μην καταβάλει το παρακράτημα κρατούσε διπλά βιβλία. Ένα επίσημο όπου παρουσιάζονταν μειωμένα τα σιτηρά που αλώνιζε και ένα παράνομο στο οποίο αναγράφονταν οι πραγματικές ποσότητες. Από το πραγματικό ποσό του αλωνιστικού δικαιώματος, το μισό μάλιστα φυγαδευόταν στο βουνό, για τη διατροφή των ανταρτών.

Με την ευκαιρία αυτή να αναφέρουμε ότι αρχικά η τροφοδοσία των ανταρτών του ΕΛΑΣ γινόταν με δυο τρόπους. Είτε με φορολόγηση των χωρικών σε τρόφιμα είτε με εθελούσιες προσφορές. Τον Μάρτιο όμως του 1943 συγκροτήθηκε η επιμελητεία του αντάρτη (ΕΤΑ). Με τη δημιουργία- το καλοκαίρι του 1943- του Κοινού Γενικού Στρατηγείου ανταρτών, οι σύμμαχοι άρχισαν να χορηγούν για κάθε αντάρτη μια χρυσή λίρα το μήνα, η οποία ισοδυναμούσε με 100 οκάδες σιτάρι. Βέβαια, όταν τον Οκτώβριο του 1943, ξέσπασε ο άγριος πόλεμος μεταξύ του ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ και διαλύθηκε το Κοινό Στρατηγείο, η συμμαχική βοήθεια διακόπηκε. Όμως το αντάρτικο κίνημα είχε τόσο εδραιωθεί στη συνείδηση του λαού ώστε πολλοί ανταποκρίθηκαν στις εκκλήσεις της περιφερειακής επιτροπής του ΕΛΑΣ προσφέροντας χρήματα και τρόφιμα.

Μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας και την παράδοση της Ιταλικής Μεραρχίας Πινερόλο στον ΕΛΑΣ πολλά τρόφιμα και πολεμοφόδια από τις ιταλικές αποθήκες μεταφέρθηκαν στο βουνό.

Η κατάληψη της Θεσσαλίας από τους Γερμανούς θα έχει τραγικά αποτελέσματα. Στις 17 Οκτωβρίου 1943 γερμανικές φάλαγγες εξορμούν προς τον ορεινό όγκο της Πίνδου με στόχο να απομακρύνουν από την περιοχή τους αντάρτες και να κρατήσουν ανοικτό τον δρόμο Τρικάλων-Ιωαννίνων. Η επιχείρηση «Πάνθηρας» όπως ονομάστηκε, θα έχει ολέθρια αποτελέσματα. Πολλά χωριά του Ασπροποτάμου πυρπολήθηκαν και δεκάδες κάτοικοι τουφεκίστηκαν .

Με την είσοδο του χειμώνα οι τιμές των τροφίμων εκτοξεύονται. Το λάδι πουλιέται 140.000 δρχ. η οκά, το σαπούνι 60.000 δρχ. το ψωμί 8000 δρχ. Την ίδια περίοδο το ημερομίσθιο δεν ξεπερνάει τις 5-10 χιλιάδες δρχ.

Τη μόνη βοήθεια που έχει ο θεσσαλικός λαός είναι τα τρόφιμα- αλεύρι και μπιζέλια σε σκόνη- που διανέμει ο Ερυθρός Σταυρός.(« Ηχώ των Τρικάλων 15 και 16/10/1943)

Σημαντική είναι και η βοήθεια του Εθνικού Οργανισμού Χριστιανικής Αλληλεγγύης(ΕΟΧΑ) ο οποίος ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1942. Η φιλανθρωπική αυτή οργάνωση είχε καταγράψει τους άπορους κατατάσσοντας τους σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με το βαθμό απορίας τους, και τους παρείχε φαρμακευτική περίθαλψη. Παράλληλα φρόντιζε να βρει εύπορες οικογένειες οι οποίες αναλάμβαναν να διατρέφουν άπορα παιδιά.

Τον Νοέμβριο οι Αρχές κατοχής επιβάλλουν υποχρεωτική εργασία σε άντρες ηλικίας 18-50 χρονών προκειμένου να επισκευασθούν οδικές αρτηρίες. (« Ηχώ των Τρικάλων»28/11 και 12/12/1943). Δεν βρέθηκαν σαφή στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι η υποχρεωτική εργασία συνεχίστηκε και τον επόμενο χρόνο. Τον Μάρτιο του 1944 ο τοπικός τύπος αναγράφει πως η πληρωμή εργατών που ήταν επιφορτισμένοι να συντηρούν την οδική αρτηρία Καλαμπάκας- Κατάρας γινόταν με παροχή τροφίμων.(«Ηχώ των Τρικάλων» 25/3/1944) Δεν διευκρινίζεται όμως αν οι εργάτες αυτοί ήταν επιστρατευμένοι.

1944

Ο νέος χρόνος μπήκε γεμάτος προσδοκίες. Ωστόσο τίποτα δεν προμηνύει ότι η κατάσταση θα αλλάξει. Το δριμύ ψύχος και η έλλειψη καυσόξυλων κάνει τη ζωή των Θεσσαλών ακόμα πιο δύσκολη. Στους χιλιάδες άπορους προστέθηκαν και εκατοντάδες οικογένειες πυροπαθών. Η μόνη ελπίδα όλων αυτών των ανθρώπων είναι η διανομή αλεύρων από

τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, ο οποίος αποφασίζει να διανείμει και από 400 γραμμάρια μουρουνέλαιο στα παιδιά.(εφ.«Ηχώ των Τρικκάλων» 2 και 3/1/1944)

Το κύμα ανατιμήσεων στα τρόφιμα – το σιτάρι πουλιέται στα Τρίκαλα 30.000 δρχ. τα φασόλια 35.000 δρχ. το λάδι 240.000 χιλιάδες- έχει φέρει σε απόγνωση τον κόσμο και ιδιαίτερα τους δημόσιους υπαλλήλους. Ελλείπει ρευστού χρήματος καθυστερείται η καταβολή μισθών και συντάξεων.

Στις αρχές Απριλίου οι αποδοχές των δημοσίων υπαλλήλων θα αυξηθούν εκατό τοις εκατό. Ωστόσο με το μισθό που έπαιρνε ο δημόσιος υπάλληλος τα μόνα είδη διατροφής που μπορούσε να αγοράσει ήταν οκτώ καρβέλια ψωμί και 500 δράμια λάδι. («Ηχώ των Τρικκάλων» 3/4/1944)

Από την πρώτη κιόλας εβδομάδα του 1944 οι γερμανικές Αρχές κατοχής ανακοινώνουν ότι παρακράτημα τροφίμων επιβάλλεται μόνο στα τρόφιμα που θα εξάγονται εκτός Θεσσαλίας. Ωστόσο η εξαγωγή τροφίμων από τη Δυτική Θεσσαλία στην Ανατολική γινόταν μόνο ύστερα από άδεια των γερμανικών Αρχών. (« Ηχώ των Τρικκάλων» 7/1/1944)

Στις αρχές Ιανουαρίου 1944 φθάνει στα Τρίκαλα ο νέος νομάρχης Χρυσ. Πιπιλιάγκας. Πολυμελής επιτροπή Τρικαλινών τον επισκέπτεται, διατραγωδεί την άθλια κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι άποροι και ζητάει την επανέναρξη παιδικών συσσιτίων, φαρμακευτική περίθαλψη και άρση της απαγόρευσης διανομής κινίνης.

Στα μέσα του Γενάρη οι τιμές τροφίμων εκτοξεύονται. Εφιάλτης. Το ψωμί πουλιέται 44.000 δρχ. το λάδι 400.000 δρχ. *«Κανείς δεν μπορεί πλέον να αντιμετωπίσει τα έξοδα με εκείνα τα χρήματα που κερδίζει. [...] Όλοι ευρίσκονται προ ενός τρομερού αδιεξόδου».* (« Ηχώ των Τρικκάλων» 17/7/1944)

Στο μεταξύ φαίνεται πως γερμανοί στρατιώτες απαιτούσαν από καταστηματάρχες να τους χορηγούν τρόφιμα και εμπορεύματα. Έτσι εξηγείται η ανακοίνωση του Γερμανικού Φρουραρχείου στα Τρίκαλα που ειδοποιεί τους εμπόρους να μην δίνουν σε στρατιωτικούς εμπορεύματα χωρίς πληρωμή. Σύμφωνα με την ανακοίνωση, η παράδοση εμπορευμάτων γινόταν μόνο με την προσκόμιση βεβαίωσης του Φρουραρχείου και η βεβαίωση μαζί με το τιμολόγιο έπρεπε να παρουσιάζεται στο Φρουραρχείο, όπου και γινόταν η πληρωμή. (« Ηχώ των Τρικκάλων» 17/1/1944)

Τον Φεβρουάριο άρχισαν να λειτουργούν στα Τρίκαλα παιδικά συσσίτια σε τέσσερις εστίες. Σιτίζονταν 4.000 παιδιά, τα οποία ήταν υποχρεωμένα να τρώνε το φαγητό τους επιτόπου. (« Ηχώ των Τρικκάλων» 10/2/1944)

Ο Φεβρουάριος είναι ο μήνας για να γίνει η όψιμη σπορά. Ο παράνομος τύπος προτρέπει τους καλλιεργητές να σπείρουν όσο το δυνατόν περισσότερα χωράφια. *« Έχει εξαιρετική σημασία μετά την απελευθέρωση*

που πλησιάζει [...] να βρεθεί ο λαός με το ψωμί του». («Η Φωνή της Καρδίτσας» 27/2/1944)

Τον Απρίλιο, λόγω των γιορτών του Πάσχα, γίνονται αθρόες εξαγωγές κρεάτων από τη Θεσσαλία προς την Αθήνα. Ο πληθωρισμός είναι κάτι το ασύλληπτο. Μια οκά κρέας κόστιζε 1.000.000 δρχ. (« Ηχώ των Τρικάλων» 12/4/1944)

Στα μέσα Απριλίου 1944 οι γερμανοί στα Τρίκαλα επιτάσσουν τα ψυγεία Θεοδώρου Κλιάφα για την εναποθήκευση ευπαθών τροφίμων. Σε ένα από τους ψυκτικούς θαλάμους μάλιστα παρασκευάζουν για τις ανάγκες του γερμανικού στρατού λουκάνικα. Η σφαγή των ζώων- κυρίως βοοειδών – γίνεται στην αυλή της παράπλευρης με τα ψυγεία Κλιάφα οικίας του γιατρού Λεωνίδα Μακρή, όπου διέμενε η αδελφή του δοσίλογου Μαντζούκα.

Όπως ήδη αναφέρθηκε για τη διατροφή των ανταρτών η ηγεσία του ΕΛΑΣ υποχρέωνε του χωρικούς να τους παραχωρούν τρόφιμα.

Με την ίδρυση, την άνοιξη του 1944, της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) γνωστής ως Κυβέρνηση του βουνού, αποφασίστηκε η έκδοση χαρτονομισμάτων με τη μορφή ομολόγων σε τίτλους αξίας πέντε, εικοσιπέντε, εκατό και πεντακοσίων οκάδων σταριού, ώστε να μην επιτάσσεται το σιτάρι αλλά κατά κάποιο τρόπο να αγοράζεται. Σύμφωνα με τα γραφόμενα στην πίσω πλευρά του ομολόγου, ο κάτοχος του θα εξοφλείτο μετά την απελευθέρωση. Βέβαια οι πολιτικές εξελίξεις δεν θα επιτρέψουν την αποπληρωμή των ομολόγων.

Στις 2 Ιουνίου 1944 η κυβέρνηση Ράλλη θεσπίζει το νόμο 231 «περί φορολογίας της γεωργικής παραγωγής», σύμφωνα με τον οποίο, με την έναρξη του αλωνισμού σε κάθε αλωνιστική μηχανή θα παρίσταντο αντιπρόσωποι του οικονομικού εφόρου και της υπηρεσίας συγκεντρώσεως της ΚΕΠΕΣ. Αντί για το παρακράτημα θεσπίστηκε η υποχρεωτική εξαγορά 5% της παραγωγής για εκτάσεις από 100- 250 στρέμματα, 10% για εκτάσεις 251- 501 και 15% για άνω των 501 στρεμμάτων. Η πληρωμή του φόρου για όλα τα γεωργικά προϊόντα, εκτός από το σιτάρι και το καλαμπόκι, θα γίνεται πλέον με χρήμα.

Στο μεταξύ, εν όψει του επικείμενου θεριισμού της νέας σοδειάς, αρχίζει ένας αγώνας δρόμου ποιος θα την συλλέξει. Ο γερμανικός στρατός κατοχής την εποφθαλμιά όπως άλλωστε και οι δοσίλογοι συνεργάτες τους. Ο Αρχηγός μάλιστα του ΕΑΣΑΔ (Εθνικός Αγροτικός Σύνδεσμος Αντικομμουνιστικής Δράσεως) Λάρισας Α. Γεωργακόπουλος με εγκύκλιο της 4/6/1944 προς τους προέδρους των Κοινοτήτων Θεσσαλίας τους παρότρυνε να θερίσουν, βοηθούμενοι από τους συγχωριανούς τους, τα χωράφια των μελών του ΕΣΑΔ, καθότι οι ίδιοι, όπως έγραφε, αδυνατούσαν να πάνε στα χωριά τους διότι κινδύνευαν από τους

αντάρτες. Η εν λόγω εγκύκλιος τελείωνε με τη σημείωση ότι *«άτομα τα οποία θα εκδηλωθούν λόγω ή έργω ή εκ του αφανούς κατά της παρούσης μας, παρακαλούμεν όπως κρατήσετε υπό σημείωσιν ίνα εν καιρώ απιβάλωμεν αυτοίς τας πρεπούσας κυρώσεις»*.

Λίγες μέρες αργότερα, στις 10/6/1944 ο στρατηγός Στέφανος Σαράφης, αρχηγός του ΕΛΑΣ, με ειδική διαταγή επισημαίνει πως θα πρέπει να εμποδιστεί η πρόθεση των γερμανών να συλλέξουν τη σοδειά *«προς τον σκοπόν αυτόν διατάσσει ρητώς και κατηγορηματικώς την προώθεσιν προς τας πεδινάς και τας πλουσίας εις γεωργικήν παραγωγήν περιοχάς, μέρους της όλης δυνάμεως του ΕΛΑΣ.»*

Την ίδια χρονική περίοδο το ΕΑΜ οργανώνει σχέδιο απόκρυψης του σίτου. Προτείνει στους καλλιεργητές να τοποθετήσουν το στάρι που θα αλωνίσουν σε παλαμισμένα κοφίνια και να τα παραχώσουν μέσα σε λάκκους στη γη.

Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες αλλά και την αρθρογραφία του παράνομου τύπου της εποχής, η μάχη της σοδειάς, χάρη στους αντάρτες του ΕΛΑΣ, είχε επιτυχή έκβαση. Το μεγαλύτερο μέρος της σοδειάς περιήλθε στους καλλιεργητές.

Στο τέλος του καλοκαιριού του 1944 ήταν πλέον φανερό ότι οι Γερμανία έχανε τον πόλεμο. Ήδη ένα μεγάλο μέρος του στρατού κατοχής είχε αποχωρήσει από τη Θεσσαλία για να αντιμετωπίσει τους Συμμάχους, οι οποίοι είχαν αποβιβάσει στη Νορμανδία της Γαλλίας.

Οι αντάρτες του ΕΛΑΣ είχαν ήδη κατέβει στον κάμπο. Λόγω της πολιορκίας των Τρικάλων από τους αντάρτες *«η εκ 5 τρισεκατομμυρίων χρηματαποστολή η ευρισκόμενη εις Λάρισαν και προοριζομένη διά τα Τρίκαλα δεν κατέστη δυνατόν να προωθηθή εις την πόλιν»*. Το Δημόσιο Ταμείο δεν είχε πλέον χρήματα να πληρώσει τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων. Προκειμένου να αντιμετωπισθεί η έλλειψη ρευστού χρήματος, οι τοπικοί παράγοντες υπό την προεδρεία του νομάρχη Πιπιλιάγκα και του επιθεωρητή της στρατιωτικής διοίκησης Τεχτμάγερ αποφάσισαν να θέσουν σε κυκλοφορία αποκλειστικά για τη χρήση των Τρικαλινών χαρτονομίσματα των 10 και 200 εκατομμυρίων δρχ. (*«Ο τύπος της Τρίκκης» 28/9/1944*)

Τα χαρτονομίσματα αυτά φέρουν την υπογραφή του νομάρχη Πιπιλιάγκα και του γερμανού διοικητή Φρέλιχ και οι κάτοχοί τους μόλις τα εισέπραξαν έσπευσαν να προβούν στην αγορά τροφίμων, οι τιμές των οποίων ήταν πλέον δυσθεώρητες.

Είκοσι μέρες αργότερα οι Γερμανοί φοβούμενοι ότι θα εγκλωβιστούν από τους Σοβιετικούς που κατέβαιναν προς τα Βαλκάνια, θα αποχωρήσουν από την Ελλάδα.

Σημείωση. Για τη συγγραφή του παραπάνω κειμένου αντλήθηκαν στοιχεία από τις παρακάτω εφημερίδες.

«Ταχυδρόμος» του Βόλου. «Αναγέννησις», «Ηχώ των Τρικκάλων», «Θάρρος» και «Ο Τύπος της Τρίκκης» των Τρικάλων.

«Θεσσαλική Φωνή» και «Η Φωνή της Καρδίτσας»(παράνομος τύπος) της Καρδίτσας.